

Te Pasifika Tūranga Pu‘apīnga Ma‘ata

Tō Mātou ‘Iti Tangata, Tā Mātou Au Rāvenga,
Tō Mātou Au Tuātau ki Mua

**MINISTRY OF SOCIAL
DEVELOPMENT**
TE MANATŪ WHAKAHIAKO ORA

Te Au ‘Akapapa ‘Akano‘ono‘o‘anga

Te Tuatua ‘Akatu‘era‘anga ā te Minita	4
Te Tuatua Akatu‘era‘anga ā te Chief Executive	7
Te tuatua ‘akatu‘era‘anga ā te Pū No‘o‘anga ō te Pupu Pasifika ‘Akateretere‘anga.....	9
Te Pupu Pasifika ‘Akateretere‘anga ē te au mema ō te Pupu Pasifika Akara‘anga	10
Ta matou orama	12
Ta matou i ‘akakoro	13
Tā mātou au ngā‘i ‘akano‘ono‘o ‘akatinamou‘anga ē te au ‘akakoro‘anga.....	14
Ta matou au raverave‘anga	18
Kua akatinamou‘ia te Pasifika Tūranga Pu‘apinga Ma‘ata e teia au turanga akanoonoo‘anga pou turanga teitei.....	20
Nō te MSD	23

Kua raitini‘ia teia angaanga ki raro ake i te raitini Nu Tireni Komisini Akameitaki‘anga Akatupu‘anga 3.0. Ko te aite‘anga, ka akatika‘ia koe i te kopi, i te tu‘atu‘a e te akanoo i te angaanga, kia akakite akapapu ra koe e, na te Korona teia angaanga ma te aru meitaki i te au akanoo‘anga a tetai mai o te au raitini.

No te kite atu anga i tetai kopi o teia raitini, atoro‘ia atu te <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/nz/>. Me ka tika, kare tetai ua atu emepereme tipatimani me kore ra kavamani, roko, me kore ra, Pereue Tamaki, e tau kia ta‘angaanga‘ia i tetai ravenga te ka riro i te arapaki kino atu i tetai akano‘o‘anga o te Au Reva, te Emepereme, e te Ture 1981 o te Paruru‘anga Au Ingua. Ka anoano‘ia te akakite akapapu‘anga o te Korona ei turanga tata‘ia ma te kore ei turanga aka‘aiteite ki tetai mai emepereme, roko, me kore ra, Au Pereue Tamaki.

Tata nene‘i‘ia i roto ia Okotopa 2019
Te Minitiri o te Social Development
PO Box 1556
Wellington 6140
New Zealand

Telephone: +64 4 916 3300
Facsimile: +64 4 918 0099
Email: info@msd.govt.nz
Web: www.msd.govt.nz
ISSN: 2703-2663 (print)
ISSN: 2703-2671 (online)

Te Tuatua 'Akatu'era'anga ā te Minita

Kia Orana i te Aroa Pasifika Mā'ana'ana,

I roto 'ia Pēperuare 2019, kua mataora ma'ata au i te 'akakite'anga i te 'akatupu 'akatinamou'ia 'anga ō te Au Pupu Pasifika ō te 'Akaterere 'Akano'o'anga ē te Pupu Akara'anga no te Minitiri o te Social Development. E 'anga'anga ma'ata tā teia ngā pupu ē rua i rave i te 'akatupu atu 'anga i te Pasifika Tūranga Pu'apinga Ma'ata – te Parāni Pasifika ō te 'Akano'ono'o'anga ē te Rave Tā'anga'anga 'anga, ā te Minitiri ō te Social Development.

Kua akatinamou te Turanga Puapinga Maata o te Pasifika ki runga i te oronga'anga i te au ravenga tau ki te Minitiri, no te akaoki tauturu'anga i te au akatuke'anga turanga o te iti tangata Pasifika i roto nei ia Nu Tireni. Ka riro teia ei kaveinga ma te akakite no te au ture ka akano'o'ia i teia au tuatau ki mua e ma te ūronga'anga i tetai atuitui'anga rave'anga matutu ki te e no te 'iti tangata Pasifika, i te anga'anga kapipiti anga ki te au patana turuturu, te au kamupani kare e no roto i te kavamani e te au taokotai'anga oronga tauturu.

Kua 'akamāro'iro'i'ia au ē te au rāvenga uipaanga tā te Minitri ē rave nei, nō te 'akapāpū kia 'akaō mai te Pasifika Tūranga Pu'apinga Ma'ata i te au reo ō te ma'ata'anga ō te 'iti tangata. Kua mataora katoa'ia au ē te tūranga ātea ma'ata tā te Minitiri i rave akāri i te 'akatinamou i tāna 'akapāpū'anga nō te 'iti tangata Pasifika kātoatoa takapini 'ia Nū Tīrēni ē, e au rāvenga to rātou nō te piri atu ki roto i te 'akatupu 'akama'ata atu 'anga i teia 'anga'anga, tēnā tikāi oki, nā roto i te au 'akatinamou'anga i te tuatua 'akakitekite kia rauka mai nā roto i te au reo tūkētūkē ma'ata ō te au 'iti tangata Pasifika.

E 'akano'ono'o'anga mānakonako'anga ma'ata ē te parāni 'anga'anga te Pasifika Tūranga Pu'apinga Ma'ata tē ka raverave meitaki ma'ata i te Minitiri i teia tuātau ē te au tuātau ki mua, nā roto i te au ākarakara kimikimi aere 'anga i te rāvenga meitaki rava atu nō te tauturu i te 'iti tangata Pasifika nō te rave 'akatupu ma'ata atu 'anga i tō rātou tūranga raverave tupuna, e ka 'akapē'ea i te rave'anga atu i te au 'akatūkē'anga ē tupu nei ki roto 'ia Nū Tīrēni.

Te Hon. Carmel Sepuloni
Minita no te Social Development

Te Tuatua Akatu‘era‘anga ā te Chief Executive

Manaaki tangata, Manaaki whanau – ē tauturu ana mātou i te ‘iti tangata Nū Tīrēni kia no‘o ma te meitaki, ma te mātūtū ē te tūranga irinaki-kore ki tēta‘i kē mai.

E mea mua te Pasifika Tūranga Pu‘apinga Ma‘ata, ē te ‘akano‘ono‘o‘anga ā te Pasifika ma te parāni ‘anga‘anga, nō tā mātou Minitiri. Ko te ‘akano‘ono‘o‘anga ē te parāni ‘anga‘anga tūranga pātireia mua teia, tā mātou i ‘akatupu ‘akano‘o nō te au ‘iti tangata Pasifika.

Kua tupu mai te Pasifika Tūranga Pu‘apinga Ma‘ata mei roto mai i te au manako pu‘apinga ma‘ata tei ōronga mai te ‘iti tangata Pasifika. Kua ‘akakite mai rātou i tā mātou ē rave meitaki nei, ē te au mea tā mātou kia rave meitaki atu. Ka ‘akamārō‘iro‘i au i te aronga ‘anga‘anga ē tō mātou au pātana putuputu‘anga kia tā‘anga‘anga i te Pasifika Tūranga Pu‘apinga Ma‘ata ‘ei tū‘anga pu‘apinga ma‘ata no te tauturu ‘akamārō‘iro‘i i te rāvenga tā tātou ē kimi manako ana ē te ‘anga‘anga ma to tātou ‘iti tangata Pasifika, te kōpū tangata ē te au ōire tangata. Kāre i teianei ē rava ‘ua te ‘akatinamou‘anga ki runga i tēta‘i tūranga pu‘apinga ‘okota‘i ē tēta‘i tangata ‘okota‘i. Ka anoano‘ia mātou kia kite pāpū meitaki ē, kō tēta‘i ‘ua atu tangata Pasifika tē kā tomo mai nā roto i tō mātou au ngūtupa, e mema ‘aia nō tetai kopu tangata e ko tona kopu tangata, ‘ē tū‘anga tē reira ō te ma‘ata ātea‘anga ō te ōire ‘iti tangata Pasifika. E mea pu‘apinga nō mātou kia mārama i te tūranga ‘akano‘ono‘o‘anga ō te ‘iti tangata Pasifika ō tō rātou kōpū tangata, e te ‘akano‘o ‘akatano‘anga i tā mātou au ‘anga‘anga tauturu nō te turuturu i te ātea ma‘ata ō te au anoano ō te ‘iti tangata Pasifika, mē e tūranga tikatikāi tō mātou nō te ‘akatupu‘anga i te au tūranga piri‘anga ē te pātana kāpiti atu ‘anga ki te Pasifika.

Ko te au ‘akakoro‘anga tei ‘akataka kitea‘ia nō te Pasifika Tūranga Pu‘apinga Ma‘ata, e au mea tāku i irinaki ē, ko tē reira tā te tangata tātakita‘i ō Nū Tīrēni nei ka anoano ē kia rauka tē reira ‘iāia. Ka anoano tō mātou au kōpū tangata Pasifika kia rauka atu nō rātou, te tūranga turuturu teitei tau āriki ma‘ata ‘ia ma te kore e akavā‘ia, mei konei atu ‘ia mātou, i roto i te au ngā‘i no‘o ma te meitaki, āriki ‘akangateitei‘ia ē te ‘akamātūtū‘ia atu ‘anga. Kua anoano rātou kia ō mai ki roto i te au mea tē ka arapaki ‘ia rātou, kia tauturu‘ia rātou nō te ‘akatinamou‘anga i tā rātou au raverave‘anga ē te mou ‘akatinamou‘anga i tā rātou au ngā‘i i anoano ē te au rāvenga aere‘anga kia tae rātou ma te manuia.

Ka anoano‘ia kia ‘aka-teitei atu mātou i tā mātou au raverave‘anga nō te ‘akatupu‘anga i teia au ‘akakoro‘anga. Kua ‘akakoro‘ia teia ki te au mea tē kā tupu ake tā mātou ē kimikimi nei kia rauka mai tē reira nō te kātoatoa ō te ‘iti tangata Nū Tīrēni ē te au ‘akaneke‘anga ō tā mātou au putuputu‘anga ē toru ō te Mana Manaaki (e tūranga raverave‘anga pu‘apinga ma‘ata i te au ‘ati‘anga ravarāi), te Kotahitanga (te pātana‘anga nō te ‘arapaki‘anga ma‘ata atu) ē te Kia Takatu Tātou (te turuturu‘anga tuātau-roā ō te ‘akama‘ata atu ‘anga ō te tūranga akupu‘apinga‘anga o te ora‘anga o te iti tangata).

Ko te ‘akamata‘anga ‘ua te Pasifika Tūranga Pu‘apinga Ma‘ata. Ko te ‘anga‘anga tau meitaki tikāi, ka ‘akameitaki atu tē reira i te rāvenga ō tā tātou ‘akapiri‘anga atu ē te ōronga‘anga i te ‘anga‘anga tauturu ki tō tātou ōire tangata Pasifika, kia no‘o rātou ma te ora‘anga meitaki, kia pu‘apinga ē kia tere atu ki mua.

Kia manuia,

Ko Debbie Power
Te Chief Executive
Te Minitiri o te Social Development

Te tuatua 'akatu'era'anga ā te Pū No'o'anga ō te Pupu Pasifika 'Akateretere'anga

"Tākanga 'etau fohe – ko te anga'anga kapipiti'anga kia rauka te kaveinga aiteite"

E aronga Pasifika mātou tei mārama ma'ata tō mātou 'iti tangata i te tere mamao anoano ō tō mātou 'iti tangata ki Aotearoa, nō te au tūranga 'anga'anga moni, te tūranga pu'apinga ma'ata ē te no'o'anga ma te tau meitaki ē, ka anoano'ia te tūranga peu tupuna tano meitaki tei tau ma te mou tinamou i roto i te au tūranga tūkētūkē ō tupu viviki nei te au 'akatūkē'anga ō te au ngā'i.

Kua riro te 'akatinamou'ia 'anga ō te Pupu Pasifika 'Akateretere'anga ē te Au Pupu Akara'anga ei akaari mai i te tūranga tinamou mātūtū ō te Minitiri ō te Social Development, nō te akaō atu ma te akāri mai i te au anoano ē te au tūranga tūkē ma'ata ō tō mātou au ōire 'iti tangata Pasifika, ē te au tū'anga 'anga'anga i roto i te 'akatupu ma'ata atu 'anga i te parāni 'anga'anga ē te 'akano'ono'o'anga – ō te Pasifika Tūranga Pu'apinga Ma'ata.

Tē ngākau parau nei au i te 'akakite atu ē, ko tō mātou tūranga nātura raverave ō te Pasifika, nō te 'akaneke atu 'anga ki mua, te ātui'anga ma te 'anga'anga kāpiti nō tēta'i 'akakoro'anga tei mātau'ia, kua mārama pūai mai tē reira nā roto i te 'anga'anga tei rave'ia ē tae mai ki teiane, ē te Pasifika Akatere'anga ē te Au Pupu Akara'anga. Kua kite au ē, 'ua atu te au mema ō te au pupu mei roto mai i te au tūranga ora'anga tūkētūkē, mei te tūranga o te Kavamani, te turanga Paraivete ē te Ōire Tangata, kua riro rā te tūranga 'akano'o'anga tumu mātūtū ē te meitaki ma'ata ō tō mātou au tūranga Pasifika pu'apinga ma'ata tei tu'atu'a'ia 'ei tauturu 'ia matou kia 'anga'anga kāpiti ma te āru meitaki i te au mea Pasifika ma te tūranga mātūtū i roto i te 'akano'ono'o'anga a te katoatoa.

E ma'ata te au 'anga'anga ē vai nei rāi kia rave'ia nō te 'akatupu ma'ata atu 'anga ē te tā'anga'anga 'anga i te au 'anga'anga tei akakoro'ia, ina rā, tē manako māro'iro'i nei rāi au nō te au 'akaneke'anga ki mua tei tupu ē tae 'ua mai ki teiane, ē te au mea pu'apinga tau meitaki tā te 'Akano'ono'o'anga Pasifika ē te Parāni 'Anga'anga – te Pasifika Tūranga Pu'apinga Ma'ata tē ka 'akatupu ki te Pasifika ē te ātea ma'ata'anga ō Aotearoa ē aere atūra ki te au tuātau ki mua.

Tu'a 'ofa 'eiki atu,

Tevita Filisonu'u Funaki

Te No'o'anga 'Aka-aere
Te Minitiri ō te Social Development
Pupu Pasifika 'Akateretere'anga

Te Pupu Pasifika 'Akateretere'anga ē te au mema ō te Pupu Pasifika Akara'anga

Te Pupu Pasifika ‘Akateretere‘anga

- Tevita Funaki,
Te No‘o‘anga ‘Aka-aere
- Meleane Burgess
- Dr Diane Mara
- Dr Falaniko Tominiko
- Joseph Liava‘a
- Kathleen Tuai-Ta‘ufou‘ou
- George Van Ooyen
- Mel Harrington
- Seti Talamaivao
- Agnes Sefo
- Sai Lealea
- Gagau Annandale-Stone
- Marie Schmidt

Te Pupu Pasifika Akara‘anga

- Helen Karati,
Te No‘o‘anga ‘Aka-aere
- Daisy Lavea-Timo
- Pesio Ah-Honi
- Danny Mareko
- Fati Tagoai
- James Aufa‘i
- Lui Poe
- Malia Hamani
- Dr Palatasa Havea
- Pati Umaga
- Bob Tiaki
- Amy Minster

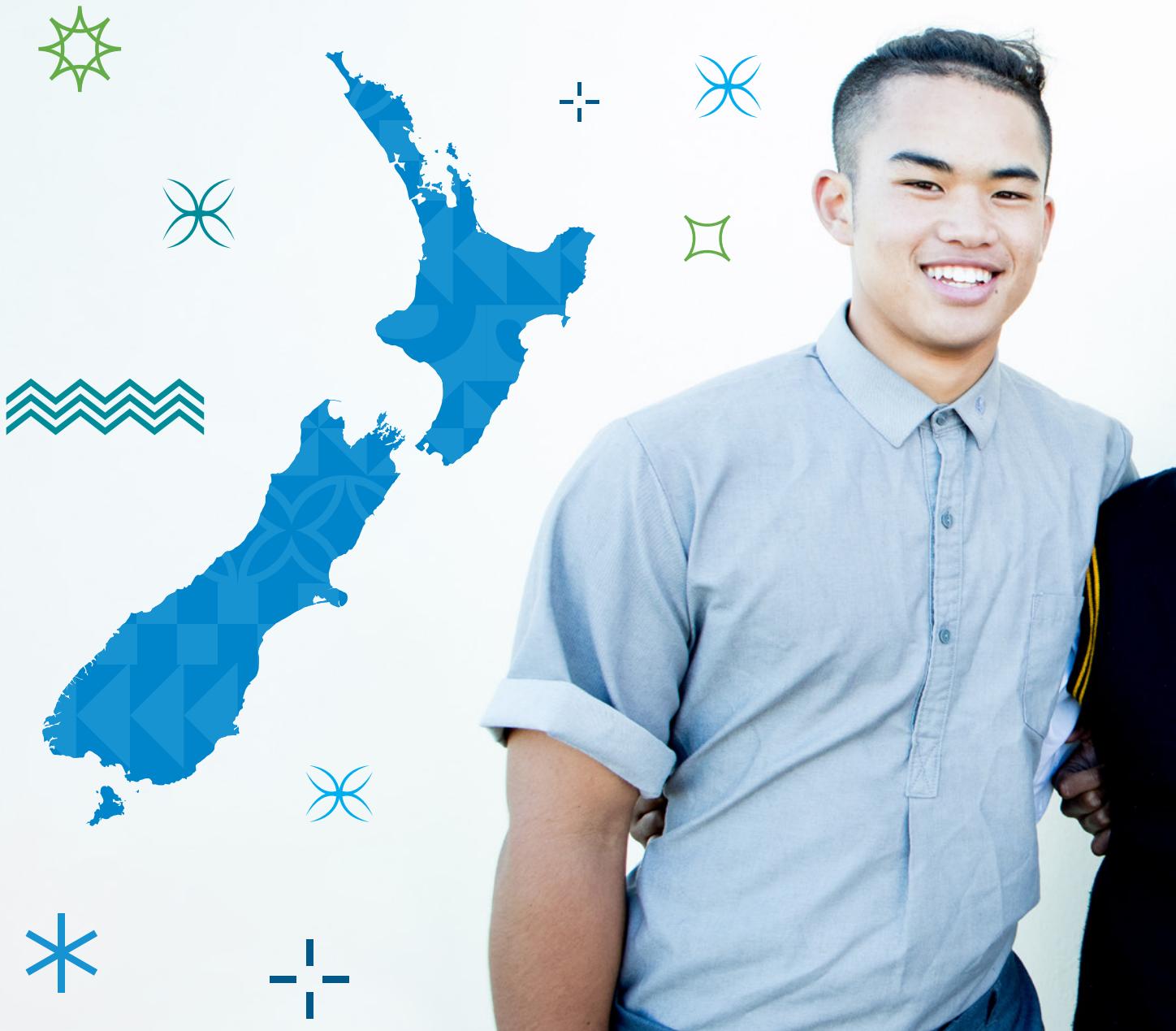
Ta matou orama

Tē no'o meitaki ma'ata 'ua atūra ma te mātūtū meitaki, te au 'iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ōire tangata i roto nei 'ia Aotearoa.

Ko ta matou aite'anga i te 'tupu', ka anoano matou i te turuturu i toou turanga kia puapinga atu, kia autu e kia neke atu ki mua ma te turanga irinaki-kore ki tetai ke mai.

No te tuatua 'ruperupe', ko ta matou aite'anga i te reira, me turanga irinaki-kore ana koe ki tetai ke mai, ka anoano matou i te turuturu ia koe kia turuturu koe i toou kopu tangata kia rauka te turanga ora'anga matutu maroirioi no ratou.

Ta matou i ‘akakoro

Nō te ‘akama‘ata ‘akaōū atu i te tūranga raverave ā te Minitiri ūronga‘anga ē te ‘akapiri atu ‘anga i te au ‘anga‘anga ūronga tauturu nō te ‘iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ūire ‘iti tangata, ‘ei rāvenga kia no‘o rātou ma te ora‘anga meitaki, kia pu‘apinga atu ē kia mātūtū ma‘ata atu rātou i roto nei ‘ia Aotearoa.

Tā mātou au ngā'i 'akano'ono'o 'akatinamou'anga ē te au 'akakoro'anga

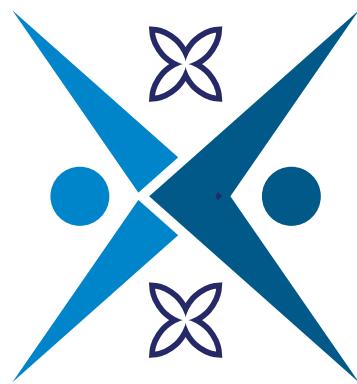
Tā mātou au 'akano'ono'o arataki'anga ko Te Pae Tawhiti – Te au akairo ō tō Mātou Tuātau Ki Mua nō te au 'akaneke'anga putuputu'anga tei anoano'ia kia rauka te au tūranga meitaki atu nō te 'iti tangata Nū Tirēni kātoatoa.

Te Pasifika Tūranga Pu'apinga Ma'ata – Tō Mātou 'Iti Tangata, Tā Mātou Au Rāvenga Nō Te Tupu'anga, Tō Mātou Au Tuātau ki mua, ko te ātuitui'anga tē reira ō Te Pae Tawhiti 'akano'ono'o'anga ō te 'iti tangata Pasifika i te akatupu'anga ma'ata, te mānakanako'anga ē te tuku'anga tika.

Kua 'akatinamou'ia te au ngā'i 'akano'ono'o'anga pu'apinga ē te au 'akakoro'anga ē toru ē, ko tē reira te au tū'anga pu'apinga ma'ata tei anoano'ia nō te 'akatupu'anga i te kitea'ia 'anga ta tātou orama ē ko teia te au tūranga nātura ō te tūranga tā'okotai'anga au mānakanako'anga tā te 'iti tangata Pasifika ē umuumu nei.

E tūranga raverave‘anga tau meitaki i te au ati‘anga ravarāi

« Kua ‘akatinamou mātou i te ‘akapāpū i te ‘iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ōire ‘iti tangata kia vai tinamou tō rātou tūranga ora‘anga teitei, kia raverave‘ia rātou ma te kore e akavā‘ia ē te no‘o ma te meitaki, kia ‘akangateitei‘ia ē kia ‘akamātūtū‘ia rātou nō te au piri‘anga katoatoa tā rātou i rave ē mātou katoa.

Ka ‘akarongo mātou, ka ōronga atu i te au tuatua ‘akakitekite mārama meitaki ma te ōronga katoa atu i te ‘anga‘anga tauturu pu‘apinga ē te āiteite tau meitaki, nō te ‘akapāpū i te ‘iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ōire ‘iti tangata, kia rauka te au turuturu tau ē te tuātau tau meitaki nō rātou.

Tō mātou au ‘akakoro‘anga

Tō mātou aronga ‘anga‘anga ē te aronga ē ōronga ‘anga‘anga tauturu nei nā te Minitiri, e:

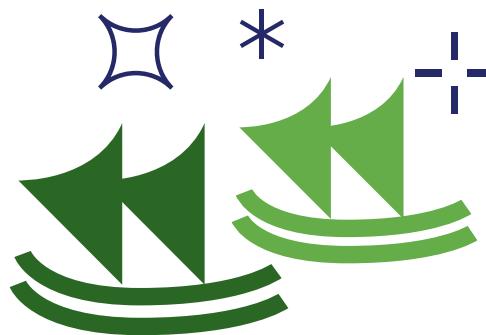
- aronga ‘akangateitei, ‘aka‘apa‘kore ē te āriki mataora i te ‘iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ōire tangata
- tūranga peu tupuna tau ē te āriki ma‘ata i te au tūranga tūkētūkē ō te ‘iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ōire tangata
- aronga tē ka ōronga atu i te au tuatua ‘akakitekite mārama meitaki tē ka ‘akamātūtū i te au ‘iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ōire tangata
- aronga tūranga raverave ma‘ata ē te kite ē, ka ‘akape‘ea rātou i te tauturu meitaki ma‘ata atu ‘anga nō te ‘akameitaki atu i te au mea tē ka rauka mai nō te ‘iti tangata Pasifika.

Ko tō mātou au mānitia maata ē te au ārataki putuputu‘anga:

- kua ‘akatinamou ē ko rātou te au arataki nō te au ‘akatūkē‘anga ‘ei rāvenga nō te au mea kātoatoa i runga ake nei kia tupu
- ka ōronga mai i te rauka‘anga ō te au rāvenga, te au ‘apinga ‘anga‘anga ē te au turuturu tei anoano‘ia ‘ei rāvenga kia tupu te au ‘akakoro‘anga
- ka āriki mataora ma te ‘akatupu i te mārama‘anga i te au tūranga tūkētūkē ō te Pasifika.

Ē ka turuturu i te au aronga ‘anga‘anga kia:

- autu, akatupu e te kave oronga ki runga i te Pasifika Turanga Puapinga Maata
- piri atu ki roto i te kōpū tangata ē/mē kore ra, te au ‘akatinamou‘anga ē te au mānakonako‘anga ō te tūranga peu tupuna
- te ‘akaepaepa‘anga i tō rātou autū‘anga ē te au rauka‘anga pu‘apinga ma‘ata
- te piri‘anga raverave ma‘ata ki roto i te au tūranga tuātau tē ka:
  - turuturu i te au peu tupuna tūranga raverave kite ma‘ata
  - kite meitaki ē ka ‘akatupu i te tūranga ‘arataki‘anga
  - ka ‘akapu‘apinga ma‘ata atu i te tūranga raverave ‘anga‘anga ō te au aronga ‘anga‘anga, ‘ei rāvenga i te ‘akaneke atu i tō rātou au ‘aerenga tūranga ‘anga‘anga ki mua.

Te pātana'anga nō te au arapaki'anga ma'ata atu

- » Ka mārama mātou i te pu'apinga ō te au piri'anga tau ki te au 'iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ōire tangata tē ka 'akatupu i te au arapaki'anga ma'ata atu nō te au mea pu'apinga tē kā tupu ake.
- » Ka akapāpū mātou i te 'iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ōire tangata ē, ko rātou te aronga 'akano'ono'o tūranga ma'ata rava atu i roto i te au tuku'anga tika, te au parani'anga, te au 'akatupu ma'ata atu 'anga ē te oronga'anga ō te au mea tē ka arapaki i te Pasifika ē kia ōrlonga mātou i tēta'i ngā'i meitaki nō rātou kia rongo'ia tō rātou reo.
- » Ka āriki mātou i te tūranga tē kā rave tō mātou aronga Pasifika 'anga'anga moni i te 'akatupu'anga i te au piri'anga mātūtū ki tō mātou au ōire tangata Pasifika.

Tō mātou au 'akakoro'anga

Tō mātou aronga 'anga'anga ē te 'iti tangata ē ōrlonga au 'anga'anga tauturu ana mei kō mai i te Minitiri:

- kua mārama i te tūranga pu'apinga ē te tūkētūkē ō te au pātana'anga tau tikai ki te au 'iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ōire tangata o te au tūranga ōire, mōti'a ē te pātireira
- kua ōrlonga'ia te au 'apinga raverave tei anoano'ia ē te au turuturu nō te 'akapāpū'anga kia rauka 'ia rātou i te rave i tā rātou tū'anga 'anga'anga tei 'akano'o'ia
- e tūranga piri'anga tau ē te tinamou ma'ata to rātou i te pātana'anga ki tēta'i au putuputu'nga akaōū mai, te au aronga ōrlonga ē te au 'ona 'anga'anga tē ka tauturu kia meitaki atu te au mea tē kā tupu, nō te Pasifika
- kia mārama ē kua kite te 'iti tangata Pasifika i tē ka 'anga'anga meitaki atu nō te Pasifika ma te 'akatupu i te au pātana'anga tē ka turuturu i te Pasifika kia rauka i te rave i te au 'anga'anga tūkē ma'ata nō rātou uaorāi
- te kīte'a'anga, te tā'anga'anga 'anga ē te tu'atu'a'anga i te au tuatua 'akakitekite ki te au putuputu'anga tūranga ma'ata o te 'akano'ono'o'anga nō te 'akameitaki atu i te au mea te ka rauka mai nō te au 'iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ōire tangata
- te 'akapiri atu 'anga i te Pasifika ki roto i tēta'i au mea atu tē kā arapaki i te Pasifika.

Ko tō mātou au aronga ōrlonga, tei:

- 'akangāteitei'ia, irinaki ma'ata'ia ē tei anoano ma'ata'ia nō tō rātou tūranga kite i te ōrlonga au 'anga'anga tauturu ki tō rātou au ōire tangata ē ka rauka mai te turuturu tūranga tau ē te āiteite nō te 'akamātūtū atu i tō rātou tūranga raverave'anga, 'akatupu'anga raverave'anga ē kā vai tinamou tē reira
- te au tūranga tūkētūkē i roto i te parani, te 'akatupu'anga ē te tuku atu'anga i tā rātou au 'anga'anga tauturu/au porokarāmu
- te 'akamaro'iro'i'ia 'anga kia ōrlonga i te au iki'anga 'anga'anga tauturu mārama meitaki nō te au kōpū tangata Pasifika.

Tō mātou au aronga 'anga'anga tei:

- 'akangāteitei'ia, irinaki ma'ata'ia ē te anoano ma'ata'ia 'anga nō tō rātou au tūranga kite i te ōrlonga 'anga'anga tauturu ki tō rātou au ōire tangata
- 'akamaro'iro'i'ia kia ōrlonga i te tūranga mārama ō te 'akano'ono'o'anga 'anga'anga moni nō te iti tangata Pasifika
- tū i te tūranga tau pakari ma'ata ō te 'anga'anga ē te raverave'anga tau ō te tūranga peu tupuna ē kua mārama i te au 'akanoo'anga tau tā rātou kā rave nō te 'akameitaki atu'anga i te au mea tē ka tupu nō te Pasifika.

Ko tō mātou au mānitia maata ē te au ārataki putuputu'anga:

- kua kite rātou i te tūranga ō te aronga Pasifika 'anga'anga i roto i tō rātou au ōire ē, 'e 'akape'ea ana rātou ē riro mai ei 'ei aronga pu'apinga ma'ata nō te ōrlonga'anga i te 'akatupu'anga i te au tūranga pātana'anga ma'ata atu no te Minitiri
- 'akatinamou'anga kia riro 'ei au arataki nō te au 'akatūkē'anga, 'ei rāvenga kia tupu te au mea kātoatoa i runga ake nei
- ka ōrlonga mai i te rauka'anga ō te au rāvenga, te au 'apinga 'anga'anga ē te au turuturu tei anoano'ia 'ei rāvenga kia tupu te au 'akakoro'anga.

Turuturu'anga ō te 'akatupu'anga akapuapinga'anga ora'anga o te iti tangata no te tuātau-roa

- » Kā rave tinamou mātou i te au tūranga piri'anga tuātau-roa ē te akamou puapinga ma te turuturu i te au anoano ē te au raverave'anga tūkētūkē ō te Pasifika kia rauka te tūranga pu'apinga ma'ata ē te tūranga rava-meitaki nōna rāi, no te kopu tangata e pera katoa te oire tangata i Aotearoa.
- » Ka oronga katoa matou i te turuturu i te turanga akapuapinga i te ora'anga o te tangata ki te au motia o te Pasifika.

Tō mātou au 'akakoro'anga:

Tō mātou aronga 'anga'anga ē te 'iti tangata ē ōronga au 'anga'anga tauturu ana mei kō mai i te Minitiri:

- ka turuturu i te 'iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ōire tangata kia rauka te:
  - turanga teitei tau puapinga
  - 'anga'anga moni tūranga mātūtū
  - tūranga tinamou mātūtū ō te moni (ma te tū katoa i te au tūranga kite tē ka anoano'ia nō te 'akatinamou'anga i teia)
  - tūranga ngutu'are tinamou meitaki
  - au ora'anga piri'anga kōpapa
  - āratakī'anga ē te akapapa'anga ō te au iki'anga
  - turuturu'anga, te ako'ako'anga ō te 'akamāro'iros'iia 'anga
- kite'anga ē te turuturu'anga i te au putuputu'anga iti tangata ātuitui'anga tē ka 'akatupu i te 'akanekē'anga ki mua ō te Pasifika ki te tūranga pu'apinga ma'ata
- kite'anga ē te turuturu'anga i te 'iti tangata Pasifika, te kōpū tangata ē te au ōire tangata kia kimi ākara rātou i te au rāvenga nō te 'akatupu'anga tūranga 'pitiniti ē te/mē kore ra, 'anga'anga 'anga nāna rāi ē te/mē kore ra 'anga'anga pitiniti meangiti
- 'akatupu'ia te au tūranga piri'anga tinamou ki te aronga ōronga ē te au 'ona 'anga'anga nō te tā'anga'anga 'anga i te au porokarāmu tē ka 'akama'ata atu i te tūranga kite raverave ē te rave'anga nō te 'iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ōire tangata
- kitea'anga ē te 'arapaki atu 'anga i te au mea ō te putuputu'anga-tikoti kia 'anga'anga kāpiti nō te turuturu i te 'iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ōire tangata, kia rauka mai tō rātou au mānakonako'anga anoano pu'apinga tuātau-roa.

Ko tō mātou au mānitia maata ē te au ārataki putuputu'anga:

- kua 'akatinamou ē ko rātou te au arataki nō te au 'akatūkē'anga 'ei rāvenga nō te au mea kātoatoa i runga ake nei kia tupu
- ka ōronga mai i te rauka'anga ō te au rāvenga, te au 'apinga 'anga'anga ē te au turuturu tei anoano'ia 'ei rāvenga kia tupu te au 'akakoro'anga
- te kitea'anga e, penei e au ravenga tetai no te akamatutu atu i te turanga vai tinamou o te akapuapinga'anga ora'anga o te iti tangata i roto i te au moti'a Pasifika.

Tā mātou au raverave‘anga

Ko tō mātou tere mamao nō te ‘akatupu ē te ma‘ani i te *Pasifika Tūranga Pu‘apinga Ma‘ata* kua riro ‘ei rave‘anga nō tēta‘i roa‘anga-mata‘iti ‘okota‘i i te tikoti‘anga o Aotearoa nō te au tuatua‘anga tikatikai ma tō mātou ‘iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ōire tangata. *Pasifika Tūranga Pu‘apinga Ma‘ata* tei aka-āta i te au reo ē te ‘akateitei atu ‘anga i te au komakoma‘anga tuatua tā matou i tu‘atu‘a atu. Kā riro tā mātou au raverave‘anga ‘anga‘anga i te ‘akakite ki te Minitiri i teia taime tikai ē pērā katoa ki te tuātau ki mua, i tē raverave‘ia ra nō te kimikimi‘anga ē, ka ‘akapē‘ea i te ōronga tauturu ‘anga ki te ‘iti tangata Pasifika ē te kimi rāvenga ‘anga nō te au ‘akatūkē‘anga ē tupu nei ki roto ‘ia Nū Tirēni.

Kua ariki mātou ē, e au rāvenga tau meitaki tēta‘i i roto i te ‘akatupu‘anga, mē kore ra, ē raverave‘ia ra i roto i tō mātou au ūpati ū te mōti‘a ē tō te au ōire no te turu‘anga i te *Pasifika Turanga Puapinga Maata* kia manua te akakoro‘anga.

Ka ‘akatinamou tā mātou au rāvenga ki runga i teia au peu raverave‘anga tūranga-teitei ma‘ata:

Nō te ‘iti tangata Pasifika e te au kōpū tangata

Te au raverave‘anga tē ka:

- ✖ ‘akatupu i te au ngā‘i ma‘ana, āriki‘anga meitaki mai ē te no‘o ma te meitaki
- ✖ turuturu i te ‘akatupu ‘akapapa‘anga ū te au piri‘anga taeake ē te au pātana‘anga tika tikai
- ✖ ‘akatupu‘ia te tūranga rauka i te rave (ō te aronga tātakita‘i ē pera katoa mei te au ōire tangata)
- ✖ ‘akameitaki‘ia atu te rauka‘anga mai ū te au ngutu‘are mā ē te roa te tuātau nō te vai meitaki ‘ua ‘anga
- ✖ ‘akama‘ata‘ia atu te au tūranga ū te au ‘anga‘anga moni tē kā vai tinamou
- ✖ ‘akameitaki‘ia/‘akamātutu‘ia te au models ūronga‘anga tauturu ū teia tuātau tē ka raverave i te ūronga tauturu no te au tūranga anoano tūkētūkē ū te ‘iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ōire tangata
- ✖ i te ‘akatupu au porokarāmu tūranga tūkē tau meitaki ma‘ata ē te akapāpū i te tūranga ora‘anga meitaki ū te kōpapa ū te peu tupuna nō te ‘iti tangata Pasifika, tō rātou kōpū tangata ē te au ōire tangata
- ✖ ‘akameitaki atu i te au ‘akano‘ono‘o‘anga ū te au tūranga tuatua‘anga ē vai nei, ‘ei rāvenga i te āriki ‘akatinamou i te au anoano tūkētūkē ū te ‘iti tangata Pasifika, tō rātou kōpū tangata ē te au ōire tangata.

Nō te au aronga ‘anga‘anga ē te aronga ē ūronga tauturu ra nā te Minitiri

Te au raverave‘anga tē ka:

- ✖ ‘aka-meitaki atu i te ora‘anga ū te manako, tō te kōpapa ē tō te vaerua
- ✖ ‘aka-ma‘ata atu i te au rāvenga ē te au neke‘anga ki mua, ū te kimi kite
- ✖ ‘akatupu i te au rāvenga nō te āriki ma te tu‘atu‘a aere i te au kite tātakita‘i i roto i te au ‘akano‘ono‘o‘anga peu Pasifika tei mātau‘ia, ē te au reo tuatua
- ✖ akatupu‘ia tetai au tuatau no te turuturu, te tauturu e/me kore ra, no te rave‘anga turanga tinamou o te au anga‘anga tauturu i te iti tangata ma te au moti‘a o te Pasifika, i te tuatau tau
- ✖ ‘akameitaki atu/‘akateitei atu i te au tuku‘anga ture putuputu‘anga ū teia tuātau ē te au raverave‘anga
- ✖ te ‘akameitaki atu i te rauka‘anga ū te tuatua ‘akakitekite ū teia tuātau, te ripōti‘anga ē te au rāvenga tu‘atu‘a‘anga.

Nō te au ōire tangata

Te au raverave‘anga tē ka:

- ✖ ‘akameitaki atu i te au raverave‘anga ō teia tuātau nō te:
  - au ‘anga‘anga parani‘anga
  - au ‘angaanga ūronga ā te Komisini
  - au ‘anga‘anga ūronga rauka‘anga mai
  - au ‘anga‘anga koreromotu
  - au ‘anga‘anga ūronga ripōti‘anga, akara‘anga ē te au ‘anga‘anga paunu‘anga akatano
- ✖ ‘akataka‘anga i te āite‘anga ō te ‘anga‘anga Pasifika ūronga tauturu’
- ✖ kave ūronga‘anga i te au piri‘anga tinamou ē vai nei
- ✖ ‘akapāpū‘ia ē, e au raverave‘anga fōromu tinamou nō te au aronga ‘anga‘anga tā tātou, nō te ‘iti tangata Pasifika, nō te au kōpū tangata ē te au ōire tangata nō te uriuri manako i te au mea pu‘apinga nō te Pasifika nō te ‘akakite‘anga tisaini, ‘akatupu‘anga ē te tā‘anga‘anga ‘anga ō te au solūsini tinamou nō te Pasifika
- ✖ nō te kimi atu ‘anga i tēta‘i au rāvenga pātana‘anga ūū
- ✖ nō te ‘akameitaki atu ‘anga i te paunu vāito‘anga ē te au raverave‘anga
- ✖ ‘akatupu‘ia tēta‘i au rāvenga tau meitaki nō te au ‘anga‘anga tē ka rauka mai, ‘ei tauturu i te ‘iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ōire tangata kia tupu meitaki ma‘ata atu
- ✖ ‘akameitaki atu/‘akateitei atu i te au tuku‘anga ture putuputu‘anga ō teia tuātau ē te au raverave‘anga
- ✖ ‘akatupu‘ia atu te tūranga kite i te rave.

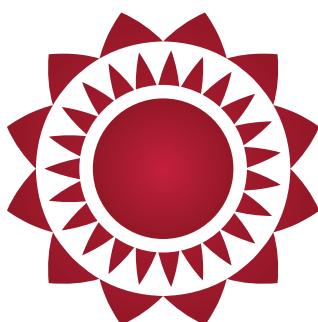
Kua akatinamou‘ia te Pasifika Tūranga Pu‘apinga Ma‘ata e teia au turanga no’ono’oo‘anga pou turanga teitei

Te āriki‘anga i te tūranga peu tupuna

Ko te kite āriki‘anga teia i te Pasifika ē, e ko‘u‘anga kāpiti ō te au ‘enua rikiriki tūranga irinaki-kore ki tēta‘i kē mai, ma tō rātou au tūranga ‘iti tangata tinamou tei tu‘atu‘a raverave kāpiti atu i te au tūranga pu‘apinga āiteite.

Kua āriki i te tūranga pu‘apinga ō tō rātou au reo, peu tupuna ē te au akono‘anga ma te ‘akapāpū kia akaō‘ia atu tē reira au mea ki roto i te au ‘anga‘anga ūronga tauturu ē te au raverave‘anga ā te Minitiri.

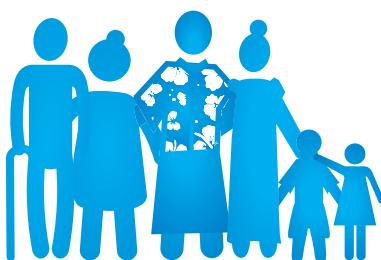
Te Tūranga Vaerua

E tū‘anga pu‘apinga ma‘ata meitaki tikāi te tūranga vaerua ō te ‘iti tangata Pasifika ē te meitaki ō tō rātou ora‘anga mānakonako‘anga. E au ‘akano‘ono‘o‘anga pu‘apinga tō tō matou au ōire ‘akono‘anga pure i roto nei ‘ia Aotearoa, tē ka ‘akapiri atu mātou nō te turuturu

i te au mea ō te akapuapinga‘anga ora‘anga o te iti tangata tē kā tupu ake nō te ‘iti tangata Pasifika.

Te Tūranga Arataki

Ka āriki mātou i te tūranga arataki‘anga Pasifika i roto i te au porokarāmu tei ‘akatupu mātou nō te turuturu i te tupu‘anga ō te au arataki Pasifika, i roto i te ōire ē te Minitiri.

Te kōpū tangata

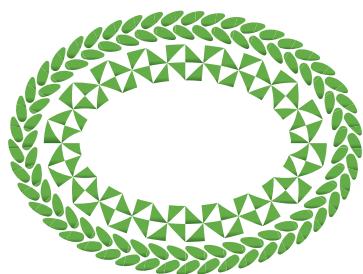
Ka ariki kite matou ma te akatinamou i te noo‘anga o te iti tangata Pasifika ki roto i te turanga au kopu tangata maata atu. Ko te kōpū tangata te tūranga ‘akano‘o‘anga rotopu ō te ōire ē tō te tūranga ora‘anga. E kōpū tangata tō te tangata ‘okota‘i tātakita‘i tei roto aia i reira, e kopu tangata, e kāinga, ē te au kōpū tangata tātakita‘i, nō tēta‘i tangata ‘okota‘i tē reira. Nā teia e ‘apai mai i te tūranga kite‘anga ē, kō‘ai ‘aia ē, koia tēta‘i. Ko te tūranga ‘ui tupuna ē te kite i te ngā‘i tē ka ‘akatupu i te piri‘anga ē, ēa‘a ē kō‘ai rātou tei ngaro kē atu i mua atu ‘ia tātou.

Tūranga tau meitaki

E tūranga tau meitaki tō mātou nō te au mea kātoatoa tā mātou kā rave. Ka ‘akapāpū mātou kia ‘akatinamou‘ia te tūranga tika tau meitaki ō te ‘iti tangata ō te irinaki‘ia ē te ‘akangāteitei‘ia. Ka ‘akapāpū mātou i tā mātou ka ‘akatupu nō te Pasifika, e mea tau meitaki tē reira ē te pu‘apinga ē te raverave‘anga i te au anoano ō te ‘iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata ē te au ūire tangata.

I te ‘iti tangata Pasifika, ko te inangaro, e ātea ma‘ata atu tōna āite‘anga tei ātui atu ki tēta‘i au tuatua mei te tūranga ākono tiaki‘anga, te ākono‘anga ē te māru ‘aka‘aka. E mea pu‘apinga ma‘ata nō tātou te ‘iti tangata Pasifika ē, e ‘akapē‘ea ana tātou, tō tātou kōpū tangata ē te ūire tangata i te raverave‘anga, ē kua ‘akatinamou‘ia tē reira ki roto i tā tātou au raverave‘anga ē te ūronga tauturu ‘anga tēta‘i ki tēta‘i.

Te Tūranga Teitei Ma‘ata ‘Ua Atu Ei

Ka ‘akapāpū mātou i tō mātou tūranga turuturu nō te ‘akatupu ma‘ata atu ‘anga i te ‘iti tangata Pasifika, te au kōpū tangata e te au ūire tangata, ei tūranga teitei ma‘ata ‘ua atu ei. Kia riro tā mātou au ‘anga‘anga ūronga tauturu i te ‘akameitaki atu ma te ‘akatupu ki te ‘iti tangata Pasifika te rāvenga nō te no‘o ma te meitaki ma‘ata i roto nei ‘ia Aotearoa.

Te pātana‘anga

Ka akapāpū mātou ē, ko te au mea kātoatoa tā mātou kā rave, ka rave vaitata kāpiti katoa ‘ia atu tē reira, ma te pātana‘anga ē te uriuri‘anga manako ki te au ‘iti tangata Pasifika (nā te Pasifika, nō te Pasifika ki te Pasifika).

Nō te MSD

Ko te akakoro‘anga ō te Minitiri ō te Social Development, nō te manaaki tangata, te manaaki whānau – ka tauturu mātou i te ‘iti tangata Nū Tīrēni kia no‘o ma te meitaki, mātūtū ma te irinaki-kore ki tēta‘i kē mai.

E tūranga pu‘apinga ma‘ata te Minitiri, e tipatimani ‘iti tangata ūronga ‘anga‘anga ma tēta‘i au ūpati mei Cape Reinga mai ki te Stewart Islands ē ki te tua ‘itinga ki te Chatham Islands.

Tere atu i te mirioni ‘iti tangata ē kāpiki āravei mai ana ‘ia mātou i te au mata‘iti tātakita‘i. E tauturu ana mātou i te ‘iti tangata nā roto i te au rāvenga tūkētūkē. E tautā ma‘ata ana mātou kia mārama ē kia ātui atu i te ‘iti tangata nā roto i te au turuturu tūkētūkē tē ka rauka ‘ia mātou i te rave. Nō tēta‘i pae ō te ‘iti tangata, e tauturu moni turuturu tā rātou i anoano, ko tēta‘i aronga kē mai, e kimi i te au ‘anga‘anga ūronga tauturu ‘ei tauturu ‘ia rātou kia tomo-‘akaōū ki roto i te ngā‘i ‘anga‘anga. Pēnei, e tangata pakipakitai aia ē kimi ‘anga‘anga ra nō tēta‘i tuātau poto, mē kore ra, i tēta‘i tūranga tauturu tinamou nō te ārataki atu ‘anga ki te ora‘anga irinaki-kore ki tēta‘i kē mai ma te tūranga ngāteitei, e kōpū tangata ē kimi rāvenga ra nō te tākinga-kino ē tupu ra kia rātou, e tangata ē kimi ra i tēta‘i ngutu‘are nō te no‘o ma te meitaki, e ma‘ana ē te maro, e tama‘iti api‘i ē kimi ra i tēta‘i moni kaio‘u nāna, e metua e anoano turuturu ra nō te tiaki‘anga tamariki, mē kore ra, e tangata Nū Tīrēni pakari tei tuku pati‘anga nō te tūranga moni akangaroi‘anga.

Kāre tā mātou ‘anga‘anga ē rave‘ia ana ē mātou anake ‘ua. E pātana ana mātou ma tēta‘i au taokotai‘anga tūkētūkē e manganui, tēta‘i au putuputu‘anga ē te au pupu i roto i te au ūire e tūranga kite tō rātou ē te au ātui atu ‘anga ‘ei tauturu kia roa te tuātau ō te au mea tē kā tupu ki roto i te ora‘anga ō te iti tangata.

No te tatau‘anga i tēta‘i au mea akaōū mai nō tō mātou ‘akakoro‘anga, mē ka tika, tatau‘ia tā mātou Tuatua tei Akakoro‘ia: <https://www.msd.govt.nz/about-msd-and-our-work/publications-resources/corporate/statement-of-intent/index.html>

Te rauka‘anga o tetai au tuatua akakitekite akaou mai no ta matou angaanga e rave ana, te au turanga angaanga te ka oronga‘ia atu, te au angaanga tauturu ta matou ka oronga atu, ka kitea‘ia te reira ki runga i te **www.msd.govt.nz**.

MSD611COOK ISLAND MĀRORI OCT 2019

**MINISTRY OF SOCIAL
DEVELOPMENT**
TE MANATŪ WHAKAHIA TO ORA